

ІНВЕСТИВАННЯ У ТУРИСТИЧНИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ

Г. В. Довгаль,

кандидат економічних наук

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

У статті розглянуто сучасний стан та деякі проблеми розвитку туристичного комплексу України. Зазначено, що країна має значний туристичний потенціал, який спроможний підняти туристичну індустрію України до рівня провідної галузі народного господарства. Зроблено висновок, що в останні роки туристичний комплекс країни зазнав суттєвих якісних змін, але чинниками, що стримують його розвиток, є недостатність державного фінансування, недосконалість нормативно-правової бази та несприятливий інвестиційний клімат.

Ключові слова: туристичний комплекс, інвестиції, інвестиційна політика, інвестиційний клімат, нормативно-правова база, санаторно-курортний комплекс, готельне господарство.

ИНВЕСТИРОВАНИЕ В ТУРИСТИЧЕСКИЙ КОМПЛЕКС УКРАИНЫ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ

В статье рассмотрены современное состояние и некоторые проблемы развития туристического комплекса Украины. Отмечено, что страна имеет значительный туристический потенциал, который может дать возможность поднять туристическую индустрию Украины до уровня ведущей отрасли народного хозяйства. Сделан вывод, что в последние годы туристический комплекс Украины претерпел существенные качественные изменения, однако сдерживающими его развитие факторами являются недостаточное государственное финансирование, несовершенная нормативно-правовая база и неблагоприятный инвестиционный климат.

Ключевые слова: туристический комплекс, инвестиции, инвестиционная политика, инвестиционный климат, нормативно-правовая база, санаторно-курортный комплекс, гостиничное хозяйство.

INVESTMENT IN TOURISM COMPLEX OF UKRAINE: CURRENT STATUS AND PROBLEMS

The article considers the current status and some problems of the tourist complex of Ukraine. It is noted that the country has considerable tourist potential, which can be an opportunity to raise the tourism industry of Ukraine to the level of the leading sectors of the economy. It is concluded that in recent years the tourist complex of Ukraine has undergone significant qualitative changes, however constraining factors for its development are the lack of public funding, inadequate legal framework and an unfavorable investment climate.

Key words: tourism complex, investments, investment policies, investment climate, regulatory framework, health resort, hotel management.

В економічній практиці до пріоритетних прийнято відносити такі об'єкти інвестування, які характеризуються коротким терміном окупності, мають значний експортний потенціал, конкурентоздатність на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також спроможні надати істотний мультиплікативний поштовх для розвитку галузей, що мають супутній характер.

Значною мірою таким вимогам відповідає туристичний комплекс і підприємства, що входять до нього, за оцінками фахівців вважаються одними з найбільш високорентабельних.

На наш погляд, має підставу твердження, що галузі туристичного комплексу поступово набувають статусу галузей національного порятунку та є одними з найефективніших і найперспективніших галузей народного господарства. Досвід таких розвинених країн з ринковою економікою, як Німеччина, Велика Британія, Франція, Іспанія, Греція та інших підтверджує такий висновок.

Дослідження Всесвітньої організації туризму та подорожей (WTTC) підтверджують зберігання такого значення туристичної індустрії і надалі. Так, за даними WTTC, доходи від туризму у 2010 р. склали 1550 млрд дол. США, тобто майже у три рази пере-

вишили рівень 2000 р., а прогноз до 2020 р. дає цифру до 2000 млрд дол. США [8, с. 213].

Для України, яка стоїть на шляху формування ринкової економіки, туризм сьогодні є важливим чинником як внутрішньої соціально-економічної політики держави, так і зовнішньоекономічної діяльності. Вже зараз туристична галузь виробляє близько 4–6 % валового національного продукту та 20 % зовнішньоторговельного обороту України, близько 15 % робочої сили в Україні зайнято в туристичному бізнесі та супутніх галузях [9].

На наш погляд, значущість розвитку туристичної галузі для України визначається такими чинниками:

- наявність значного різноманітного туристичного потенціалу;
- тісний зв'язок туристичного комплексу з багатьма іншими галузями економіки, що дає можливість отримати вибуховий мультиплікативний ефект;
- приближення до європейських та світових стандартів якості товарів та послуг і покращення комфортності життя для значних верств населення;
- збільшення валютних надходжень у країну, поповнення державного та місцевих бюджетів коштами, необхідними для подальшого розвитку народного господарства.

На прискорення розвитку туризму в Україні впливає велика кількість негативних причин, значна частка яких має застарілий характер. Перш за все до них треба віднести недостатність методичної та організаційної підтримки підприємництва у сфері туризму з боку державних регуляторів, невідповідність рівня комфорту більшості готелів, пансіонатів та будинків відпочинку світовим стандартам якості, невеликі обсяги інвестицій у розвиток матеріальної бази туристичного комплексу.

На цей час в країні відсутні дієві програми розвитку малого підприємництва у сфері готельного та ресторанного обслуговування. Декларативність багатьох програмних документів на місцевому рівні призводить до того, що кошти на розвиток цих галузей туристичного комплексу відраховуються за остатнім принципом, а їх кількість залишається незначною. У незадовільному стані перебуває сервісна та інформаційна інфраструктура галузі. Сильно стримує розвиток туризму низька якість автомобільних доріг, особливо в місцях перспективного розвитку сільського та зеленого туризму.

Однак, незважаючи на негативні фактори, в Україні реалізується цілеспрямована політика щодо створення нових туристичних кластерів, продовжується робота над розвитком екстремального, культурно-пізнавального, мисливського, рибальського, підводного, релігійного та спортивно-оздоровчого туризму. Наприклад, у Харківській області дванадцятий рік поспіль проводиться етнофестиваль «Печенізьке поле», завдяки Євро-2012 отримав значний розвиток спортивний кластер регіону.

Серед актуальних завдань туристичної галузі слід відзначити роботу над створенням оптимальних нормативно-правових засад розвитку привабливого інвестиційного клімату, здатного значно збільшити обсяги капіталовкладень у туристичний та курортно-рекреаційний комплекс і його інфраструктуру.

У цілому, Україна має добрі перспективи розвит-

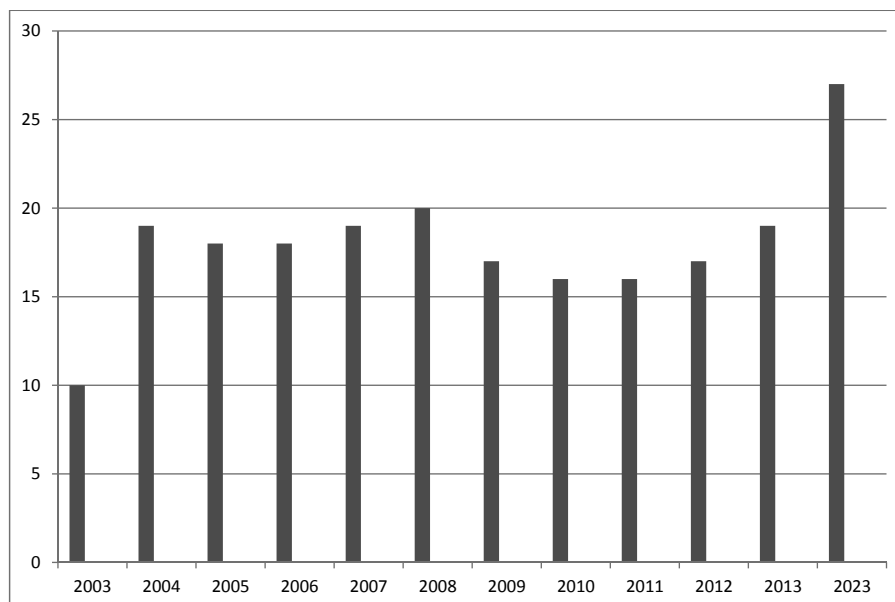

Рис. 1. Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну у 2003–2013 рр. та прогноз на 2023 р., млн осіб
Складено за матеріалами: [8]

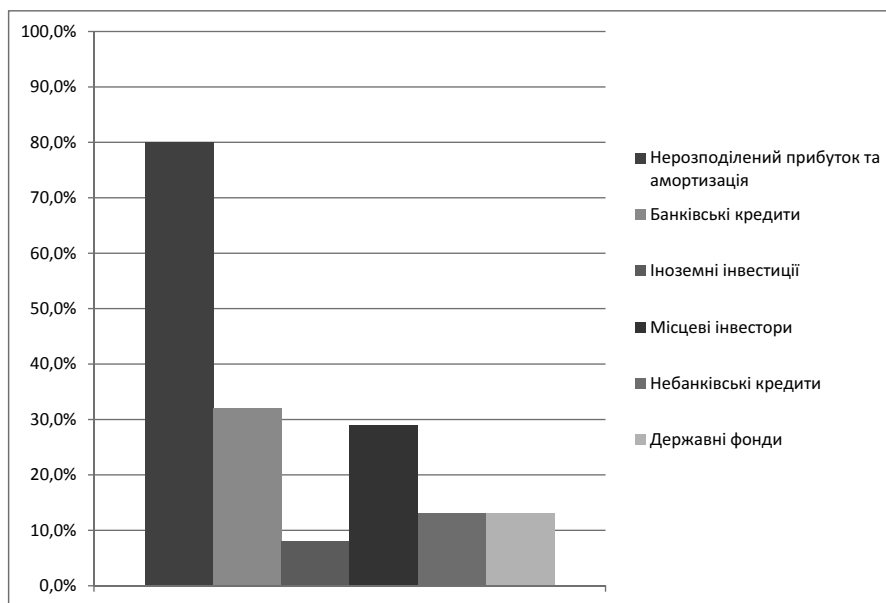

Рис. 2. Джерела інвестицій у розвиток туристичної сфери, 2010–2013 рр.
Складено за матеріалами: [ ]

ку туристичного ринку. За оцінками фахівців, найближчим часом обсяг туристичних потоків зросте на 10–15%, причому 45 % складатимуть туристи з країн Західної Європи. Пізнаючи унікальну природу України, її багату історію та самобутню культуру, іноземці зовсім по-іншому сприйматимуть нашу країну. Це, у свою чергу, буде стимулювати зовнішню інвестиційну діяльність та створюватиме позитивний імідж нашої держави у світовому співтоваристві.

Зрозуміло, що виведення України до числа передових туристичних держав світу є завданням комплексним і вимагає системних зусиль від усіх гілок влади. Для цього необхідно вирішити певні законодавчі проблеми, узгодити роботу усіх суб'єктів туристичного ринку та через системне фінансуван-

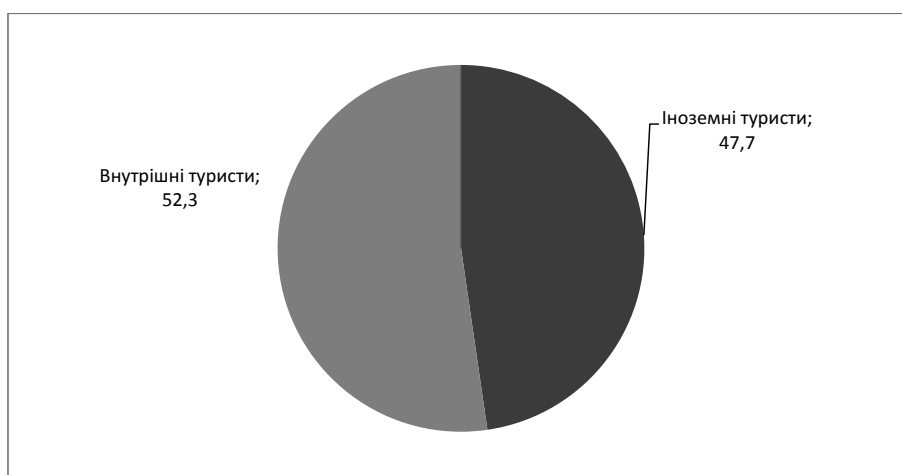

Рис. 3. Витрати іноземних та внутрішніх туристів у загальних витратах на туристичні послуги України у 2012 р.
Складено за матеріалами: [9]

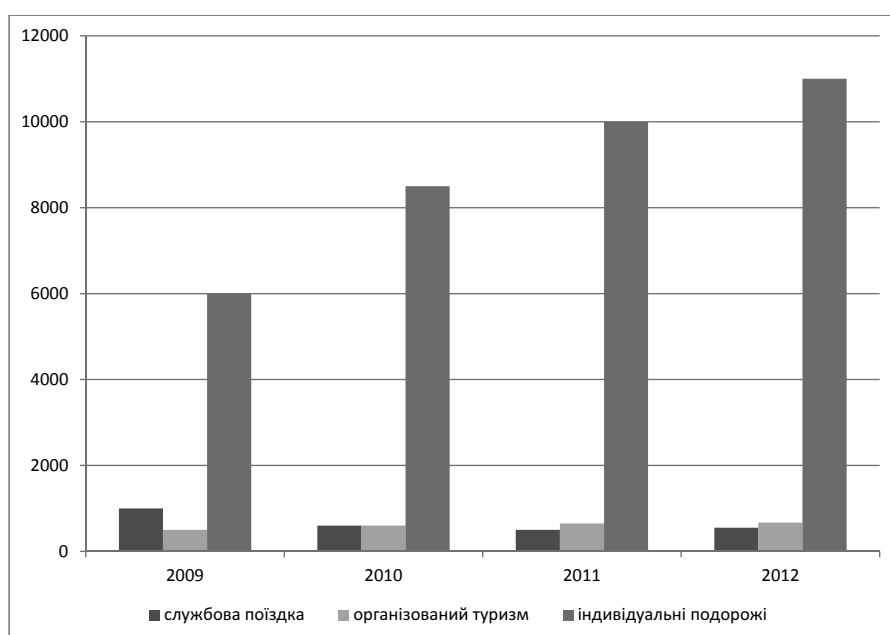

Рис. 4. Динаміка в'їзного туристичного потоку за метою відвідування за 2009–2012 рр. (тис. осіб)
Складено за матеріалами: [9]

ня, політичну та ідеологічну підтримку забезпечити сталий розвиток туризму. Здійснення у повній мірі вищезгаданих заходів не тільки допоможе розвитку туристичної галузі, але й сприятиме зміцненню економіки всієї країни, а значить і підвищенню добробуту українців.

За даними державної статистики, упродовж останніх років до України надійшло понад 2,5 млрд дол. США прямих іноземних інвестицій. Обсяги інвестицій зросли майже в усіх регіонах [10].

За обсягами залучених інвестицій серед регіонів перше місце утримує місто Київ – 2123,4 млн дол. США; серед областей лідирують Дніпропетровська – 598,4 млн дол., Київська – 473,7 млн дол., Запорізька – 442,0 млн дол., Донецька – 434,2 млн дол., Одеська – 361,7 млн дол. У зазначені регіони було спрямовано майже 2/3 від загального обсягу інвестицій [10].

Аналіз даних засвідчує, що лівова частка капіталовкладень (як у вигляді грошових внесків, так і у формі рухомого й нерухомого майна) потрапляє у промислово розвинені території, змінюючи структуру виробництва та структуру народногосподарських комплексів окремих регіонів.

Як уже було зазначено вище, Україна має значний туристичний потенціал, який поки ще не використовується у повному обсязі. Унікальні природні ресурси, якими володіє Україна, могли б підняти нашу державу на перші сходинки у світовій туристичній індустрії, що призвело б до суттєвого наповнення бюджету та вирішення багатьох проблем соціального характеру.

В умовах фінансової кризи, яка сьогодні має значне поширення, туризм являє собою найменш ризиковану та найбільш перспективну з економічної точки зору сферу інвестиційних інтересів держави і являє собою реальне джерело зростання ВВП та надходжень до бюджету. Розвиток туризму в Україні дозволить створити тисячі робочих місць, що має особливе значення з огляду на наслідки економічної кризи.

Наразі в Україні туристична діяльність перебуває у стадії реформування та розвитку. Наявні туристичні ресурси використовуються не повністю, проте динаміка туристичного ринку України свідчить про наявність достатньо стабільного розподілу прибутків від внутрішнього та іноземного туризму (рис. 3).

Як видно з рис. 3, витрати внутрішніх туристів створюють 52,3 % прямих доходів від подорожей та туризму України, а іноземні – 47,7 %. За оцінками WTTC, внутрішні витрати на послуги індустрії туризму у 2013 р. зростуть на 9,0 %, що у грошовому вимірі складе 53,8 млрд грн, а у перспективі зросте до 87,9 млрд грн у 2023 році.

Динаміка потоку виїзного туризму в Україні свідчить про зростання туристичної мобільності українців та збільшенні їх фінансових можливостей, що, безперечно, з огляду на перспективи поширення світових стандартів якості туристичних послуг, є позитивним фактором.

Отже, кількість туристів, що відвідують Україну, зростає, обсяги наданих послуг теж, але доходи бюджету від туризму зростають повільними темпами.

На наш погляд, це зумовлено тим, що темпи та якість зростання не відповідають сучасним світовим тенденціям і реальному туристичному потенціалу нашої країни. Для того щоб реалізувати наявний потенціал, туристична галузь України потребує значних інвестицій коштів для розвитку туристичного бізнесу.

У сучасних умовах інвестиції виступають важливим джерелом розвитку туризму. Загальні інвестиції у сферу туризму у світових масштабах становлять 802,3 млрд доларів США щорічно, з яких третина – державні.

В Україні останнім часом спостерігається поступове збільшення інвестицій в туризм, але їх обсяги залишаються недостатніми для ефективної і повноцінної діяльності галузі. Так, на будівництво, реконструкцію та технічне переоснащення готелів за 2010–2011 рр. було інвестовано 751 млн грн, 611 млн грн та 1232 млн грн відповідно. При цьому основна частина (близько 80 %) інвестицій припадає на технічне переоснащення і реконструкцію і тільки 20 % – на нове будівництво. Тим часом, для того щоб досягти світових показників, туристична галузь України потребує близько 80–85 млрд грн інвестицій щорічно, що з огляду на сучасний стан економіки України є недосяжною мрією.

Необхідно зауважити, що інвестиційні кошти вкладаються в лише найперспективніші та найбільш рентабельні об'єкти та регіони, а саме АР Крим, міста Київ, Одеса, регіони західної України. Інші регіони знаходяться у стані «інвестиційного голоду», є недостатньо привабливими для інвесторів, або потенційні інвестори недостатньо про них інформовані. Тому необхідною умовою залучення інвесторів є створення розгалуженої системи інформаційного супроводження діяльності галузі, формування інформаційної бази інвестиційних проектів.

Потребує вдосконалення механізм бюджетного фінансування сфери туризму і курортів. На вдосконалення та поповнення матеріальної бази туристичної галузі в Україні за останній період з державного бюджету направлено близько 2,0 млрд грн, однак фінансування будівництва та реконструкції готельно-

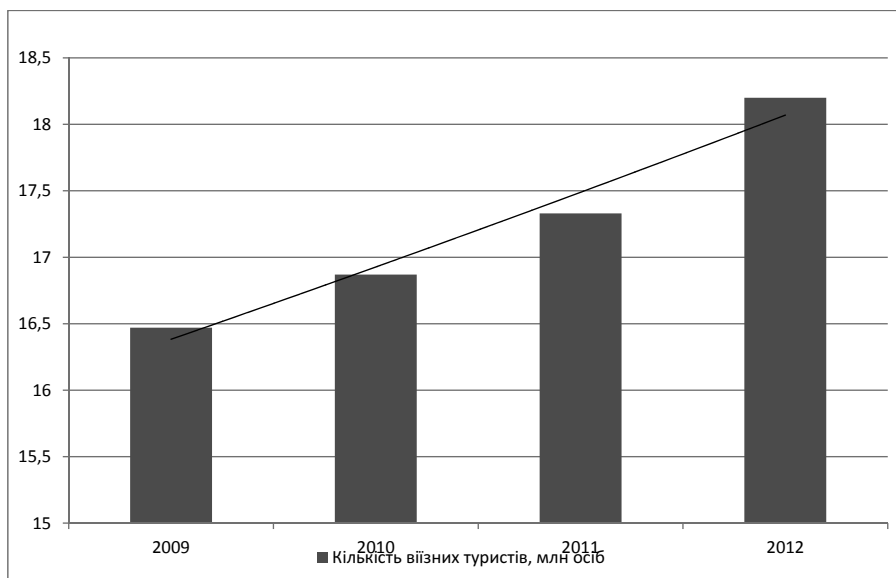

Рис. 5. Динаміка потоку виїзного туризму в Україні за 2009–2012 рр.
Складено за матеріалами: [9]

го господарства і рекреаційної сфери на 58 % здійснюється за рахунок власних коштів підприємств, 29,5 % – вітчизняними та іноземними інвесторами і тільки 2,5 % – за рахунок державного бюджету. За умови недостатньої фінансової стабільності туристичних та санаторно-курортних підприємств такий розподіл інвестиційних витрат, на наш погляд, є стримуючим фактором розвитку туристичного комплексу України.

Висновки. Таким чином, очевидно є необхідність залучення інвесторів до процесу розвитку туристичної галузі. Але існує низка проблем, які заважають залученню інвестиційного капіталу в туристичну сферу з метою створення конкурентоздатного на світовому ринку національного туристичного продукту. Такими проблемами є:

- необхідність створення цілісної системи державного управління з питань туризму в регіонах з високим туристичним потенціалом;
- недостатній юридичний рівень нормативно-правової бази розвитку туристичного бізнесу та відсутність її гармонізації з нормами міжнародного права;
- інертність зростання обсягів вкладень в розвиток матеріальної бази туристичного комплексу країни;
- недосконалий інвестиційний клімат.

Отже, гостра потреба туристичної галузі в інвестиціях вимагає продуманої стратегії інвестиційної діяльності, яка повинна спрямовуватись на створення сприятливого інвестиційного клімату за допомогою комплексного використання інструментів інвестиційної політики та об'єднувати інтереси держави та приватних інвесторів.

Список літератури

1. Довгаль Г. В. Інвестиційна привабливість як чинник формування туристичного іміджу Харківського регіону / Г. В. Довгаль. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011, Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна, № 961. — С.171—175.
2. Довгаль Г. В. Конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість як складові іміджу Харківського регіону // Туристичний імідж регіону: монографія / за ред. А. Ю. Парфінєнка. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. — 312 с.
3. Сукурова Н. М. Іноземне інвестування як чинник інноваційного розвитку економіки регіонів : автореф. дис ... канд. екон. наук / Н. М. Сукурова . — Ужгород, 2011. — 20 с.
4. Колесник О. С. Інститути спільного інвестування: світовий досвід та українські перспективи / О. С. Колесник. — К. : Зовнішня торгівля, 2010. — 141 с.
5. Мошенський С. З. Фондовий ринок та інституційне інвестування в Україні: вплив на інвестиційну безпеку держави / С. З. Мошенський. — Житомир : Видавництво Житомирського державного технологічного університету, 2008. — 431 с.
6. Дука А. П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування : навчальний посібник для вузів / А. П. Дука. — 2-ге вид. — К. : Каравела, 2008. — 431 с.
7. Вовчак О. Д. Інвестування : навчальний посібник для вузів / О. Д. Вовчак . — Львів : Новий Світ-2000, 2008. — 543 с.
8. Сазонець І. Л. Інвестування : підручник для вузів / І. Л. Сазонець. — Київ : ЦУЛ, 2011. — 311 с.
9. Офіційний сайт Всесвітньої організації подорожей та туризму [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.wtfc.org/>
10. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>